

Т.С. Пінчук,
кандидат філологічних наук, доцент;
Г.М. Дегтяренко,
магістр
(ЛДПУ ім. Тараса Шевченка)

ВЕЛЕТ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКИ І КУЛЬТУРИ

Розкривається постать І.Огієнка, його науково-педагогічну працю, громадську, літературну діяльність. Показано значення І.Огієнка в розвитку української науки про "Слово о полку Ігоревім". Належно оцінена перекладацька діяльність митрополита Іларіона, зокрема Біблії.

Кожне покоління розвивається в своєму часовому вимірі, певному просторові й має відповідні здобутки у формуванні морально-етичних засад молодій людині.

Для нас такою непересічною, щедрою в служінні своєму народові особою є Іван Огієнко. Він відомий не лише як визначний мовознавець, письменник, перекладач, але й як літературознавець, літературний критик.

Зуміти належно оцінити перекладацьку діяльність проф. І.Огієнка (митрополита Іларіона) – справа нелегка, бо його праця неоціненних вартостей. І.Огієнко створив словесно-образну систему, виявивши високохудожнє й індивідуально-авторське розуміння суспільно-естетичної значимості рідної мови.

"Слово о полку Ігоревім" – це незабутня дорогоцінна літературна пам'ятка українського походження. Це велична пам'ятка могутньої української держави, старої України-Русі зі своєю столицею Києвом над сивим Дніпром-Славутою. "Слово о полку Ігоревім" – це безсмертна пам'ятка невмирущого українського духу, який кожне століття втілюється в плодючій Україні, у геніальних нових вічних творах. У часи тоталітарного режиму історична правда про "Слово" на догоду ідеологам перекручувалась. Тепер, коли Україна утверджує свою незалежність, потрібно розповісти історичну правду про "Слово". Дослідник давньої літератури Іван Огієнко відстоює думку, що "Слово о полку Ігоревім" – це пам'ятка українського духу"[1: 5].

Більшість науковців висловлювали думку, що "Слово" – це геніальна пам'ятка російського, українського та білоруського народів (Д.Лихачов, П.Охріменко, А. Чернов, Ф.Головченко та ін.). Глибока народність і широта кругозору, ідеї гуманізму й необхідності єднання для боротьби із силами зла, неперевершеною художньою майстерністю висловлені автором "Слова", протягом багатьох століть хвилювали читачів і ще довгий час не загублять своєї актуальності.

З новою інтерпретацією виступив професор І.Огієнко у своїй монографії "Слово про Ігорів похід". "Слово" займає перше місце серед усіх наших творів давнини, більш того, воно найвеличніше, власне, своєю ідеєю серед усієї української літератури й до сьогоднішнього часу. Цим "Слово" вічне, бо вічна його ідеологія:

Гаряча любов до своєї славної батьківщини.

Палкий заклик до єдності й згоди.

Заклик битися з ворогом тільки об'єднаними силами.

Ці ідеї "Слова", ідеї національні й політичні, стали вічними в Русі-Україні, бо вони ніколи не забувалися, хоч назавжди реалізовувалися. Власне, своєю ідеологією "Слово" не було відірване від часу, – воно було глибоко реальне, пересякнене державною сучасністю.

Пройшло вісім віків з часу написання "Слова", але воно не старіє, не забувається і хвилює читача так само і тепер, як хвилювало його й у давнину. Цю невимушеність ідеології "Слова", його полум'яну патріотичність якось не помічали перші дослідники пам'ятки, а, власне, у них велике значення її. Це заповіді українцям, а може, й усьому слов'янству на вічні віки!

І.Огієнко у монографії переконливо доводить: "Слово о полку Ігоревім" – це незабутня дорогоцінна літературна пам'ятка українського походження.

Автор "Слова" описує життя Русі "от старого Владимира до нинішнього Ігоря", охоплює своїм вищим зором останні півтора століття. І він описує дві Русі: Русь Володимира Мономаха, славу та сильну, і Русь сучасну, що гине від князівських міжусобиць. Протиставляє сиве минуле невідрадному сучасному, скрізь пов'язує "оба поли". Отже, автор "Слова" своєю ідеологією виразно став вище над сварками Ольговичів і Мономаховичів і над ними побачив одну Русь-Україну, свою скривавлену Батьківщину.

На постійному протиставленні двох епох побудоване "Слово", воно "звиває оба поли сего времени": славне минуле, коли князі були однією дружною родиною, міцно об'єднаною великим князем київським, а тому Русь була могутня, і сумна теперішність, коли князя Ігоря так жорстоко побито, бо князі виступають на ворога роз'єднані.

Єдність Русі-України – головна ідея "Слова". Ідея єдності Русі була панівною в X-XII столітті. Думка про єдність Русі ніколи не вгавала на сході слов'янства, тільки думці цій надавали різного часу різне політичне забарвлення.

І.Огієнко доводить, що автором "Слова" є українець, учасник Ігорєвого походу, людина начитана, що добре володіла мистецтвом слова. Він добре знав нашу тодішню перекладну літературу. Звичайно, "Слово" відразу було написано як книжний твір і ходило в рукописах, а не було усним народним твором, ніби тільки пізніше записаним, як на цьому настоювали деякі його дослідники і до чого схиляється М.Грушевський [2: 193]. Автор "Слова" мав справжній поетичний талант і велике вроджене чуття краси. Можливо, що "Слово" співалося, а невіршовані його частини переказувалися речитативом. Поет співав свою поему в супроводі музичного інстру-

менту, як це робилося, скажімо, при співах псалмів у гебреїв, а може, і у хазар-юдеїв. І.Огієнко робить лінгво-історичний аналіз, користується порівняльним методом дослідження.

Монографія професора Огієнка "Слово про Ігорів похід" – це зразок глибокого вивчення історії рідного народу та утвердження величчя нашого письменства у світовому контексті. Сьогодні необхідно уважно перечитувати "Слово". Треба тільки з любов'ю і знанням справи поставитися до нього, щоб геніальне "Слово" заблищало новими гранями, передало героїчний і разом з тим миролюбивий дух наших предків, як дорогоцінну естафету, поколінням сучасної епохи, щоб ще виразніше відгукнулося в ній немеркнучою силою своєї злободенності.

"Слово" – це твір українського духа, це плач за могутньою державою українського серця, бо ж половці кривавили тільки Україну, і тільки тут могло воно постати", – зазначає Іван Огієнко.

Ще в студентські роки І.Огієнко задумав перекласти Біблію українською мовою. Займався учений цією справою з 1921 до 1936 року. 1937 року були видані 4 Євангелія: Матвія, Марка у Варшаві. Переклад усієї Біблії професор закінчив у 1940 році. Ця велетенська праця тривала майже чверть століття, бо Біблію перекладав І.Огієнко з оригінальних мов, якими були написані в перші віки християнської ери книги. Цей переклад здійснював не тільки відомий богослов, а й визначний мовознавець, професор лінгвістики.

Для виконання роботи вченому довелося витратити багато часу й сил. Він опанував старовірську, старогрецьку, латинську, церковнослов'янську, польську, німецьку, англійську мови, щоб правильно скористатись уже існуючими перекладами інших народів.

Дослідники відзначають три найважливіші риси мови перекладеної професором І.Огієнком Біблії:

- якість і зрозумілість думки;
- збереження оригінальних біблійних текстів;
- точність передачі понять і думок.

Українська Біблія в повному обсязі була вперше надрукована 1958 року Британським Біблійним Товариством, а митрополит Іларіон був найменований почесним членом Товариства.

Переклад Біблії є серцевиною діяльності митрополита Іларіона як ученого-мовознавця, як будівника української православної церкви на новому етапі 1000-літньої історії.

Один із канадських знавців Біблії, пастор К.Костів, у статті "Митрополит Іларіон як перекладач Біблії" зазначає: "Наш перекладач не тільки вірно відтворив давньоєврейський і грецький текст Біблії, пильно перевіряючи кожне слово і кожне речення за оригіналом і кращими модерними перекладами, але також подбав про чарівну своєрідну одягу для божого слова"[3: 130].

Переклад Біблії вважаємо класичним, така оцінка праці ученого І.Огієнка свідчить про високу науковість і досконалість перекладу, енциклопедичну обізнаність і невичерпну енергію мовознавця.

Що характерно для Огієнка – Людини з великої літери, пастиря, ученого, викладача, письменника, перекладача? Це глибока християнська духовність і глибокий патріотизм. Основною метою митрополита було збудувати українську церкву, зруйновану в XVII столітті горезвісним приєднанням України до Росії 1654 р. і захопленням Київської Православної Митрополії Московським Патріархатом 1686 року. Вся діяльність І.Огієнка була спрямована на те, щоб повернути українській церкві українську мову, звільнити її від нівелюючих впливів Росії, яка під виглядом насадження слов'янської мови – мови Кирила I Мефодія – нищила все оригінальне, своєрідне в українському християнстві. І.Огієнко поставив собі за мету показати українському народові, що його церква була від самого Володимирового хрещення 988 року – церквою українською.

Церква – це душа народу, а мова церкви – це ключ до цієї душі. Церква без рідної мови – це церква мертва, недіяльна. Народ у цій церкві – чужий їй, пасивний, бо він тут не оживлений найвищим даром Духа Святого – даром рідної мови. Так розмірковував Іларіон.

Як добрий проповідник і красномовець, І.Огієнко дбав про зміст і виховне значення своїх промов. Учений проповідував "...читати по-українському українські книжки, українські часописи, українські журнали. Українець, який не кохається в українських книжках, забуває їх, не підтримує їхньої появи, такий українець свою націю не підтримує для росту її"[4: 130].

Окрім виховного, проповідництво митрополита Іларіона включало національно-державний аспект. І.Огієнко давав доступне тлумачення понять "добро" і "зло", "совість", "сумління" і т.ін.

Церковні богослужби – це глибока щиросердна поезія, це поетичні перлини, тихе й щире слово зболілої людської душі. Добра третина Біблії в оригіналі написана віршами, наприклад: Йов, Псалтир, Плач Єремії, Приказки Соломона, Пісня над Піснями, Пророки – і не тільки написані віршами, але й глибоко поетичною мовою.

Монографії професора Огієнка "Іконоборство", "Візантія і Україна", "Українська Церква за часи руїни", "Українська Церква за час Богдана Хмельницького", "Нариси з історії Української Православної Церкви", драматичні поеми "Невинна кров", "Воскресіння України", "На чужині", "В обіймах страждання" свідчать, що він був справді народним пастирем.

Ще одне питання, яке турбувало І.Огієнка, – це наш обряд, тісно поєднаний із народним мистецтвом, традиціями. Люди згадують, що він ніколи не проминав послатися на перлини багатющого християнського фольклору українців – колядки, веснянки, прислів'я, приказки.

Число перекладених праць І.Огієнка включає 44 позиції. Серед них "Шкільні молитви", "Молитовник для православних українських дітей", "Молебень перед початком науки в школах", "Як жити у світі" та інші.

Отже, навіть якщо б професор І.І. Огієнко у своєму житті виконав тільки цю одну працю – переклад Біблії, то цієї праці вистачило б, щоб він став відомою й заслуженою для свого народу постаттю. Пророчими залишаються слова митрополита Іларіона:

Знання – до Правди то дорога,
Що робить Божими синами;
В науці ближчі ми до Бога,
І Бог в науці ближче з нами.

Як відомо, перший в історії українського народу та в історії його церкви переклад Біблії українською мовою був зроблений у XIX столітті Пантелеймоном Кулішем. Цей переклад уперше з'явився друком 1903 року. Крім того, тодішня методологія перекладу Біблії ще не стояла на такому рівні, як тепер.

Другий в історії українського народу переклад Біблії – це переклад, що його здійснив митрополит Іларіон (1958 р.).

Проповіді І.Огієнка сповнені щирими настановами:

"Рідна земля – це одне з найкращого й наймилішого, що тільки має кожна людина і кожен народ";

"Сила народу – в силі його культури";

"Горе зрадникам свого рідного";

"Хто любить свій народ, той йому широко служить!";

"Творімо українську культуру всіма силами нації"[4: 130].

Отже, вірність справі, палка любов до рідного краю, бажання віддати все заради щастя України, прагнення множити багатства своєї держави – ці погляди І.Огієнка сприятимуть розбудові національної системи освіти й виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Огієнко І. Слово про Ігорів похід. – Вінніпег, 1967. – С.5.
2. Грушевський М. Історія української літератури: У 6 т. – К., 1993. – Т. 2. – С. 193.
3. Ювілейна книга на пошану митрополита Іларіона. – Вінніпег, 1973. – С. 130.
4. Митрополит Іларіон. Мої проповіді. – Вінніпег, 1973. – С. 130.

Матеріал надійшов до редакції 26.11.2001 р.

Пинчук Т. С., Дегтяренко Г. М. Исполн украинской национальной науки и культуры.

Раскрывается личность И.Огиенко, его научно-педагогическая, гражданская, литературная деятельность. Показано значение И.Огиенко в развитии украинской науки о "Слове о полку Игореве". Должным образом оценена переводческая деятельность митрополита Иллариона, в частности Библии.

Pynchuk T. S., Dehtyarenko G. M. A great figure of Ukrainian national science and culture.

The article contains information about the personality of Ogiyenko, his scientific- pedagogical, social and literary activity. The role of Ogiyenko is shown in the development of Ukrainian science "The Lay of Prince Igor". Metropolitan Ilarion's activity of a translator is highly estimated, of the Bible in particular.